

SAKININIAI KOMPLEMENTAI IR JŲ TIPAI PAGAL SEMANTINIUS PREDIKATŲ TIPUS

PROPOZICINIO IR ĮVYKIO TIPO KOMPLEMENTAI

Nepaisant didelės semantinės ir morfosintaksinės komplementinių sakinių įvairovės galima išskirti du pagrindinius aukštesnio predikato semantikos nulemtus sakinių komplementų tipus: propozicinio tipo ir įvykio tipo komplementus.

Propozicinio tipo komplemento turinys gali būti patvirtintas ar paneigtas; ar jame apibūdinamas įvykis pristatomas kaip realus, ar ne, jis paprastai siejamas su konkrečiu laiku ir tam tikra konkrečia situacija. Įvykio tipo komplemento turinys suvokiamas kaip potencialus, paprastai projektuojamas į ateitį, bet nesiejamas su konkrečiu laiku ar situacija. Priešpriešą rodo šie pavyzdžiai:

Staiga namelis ėmė linguoti, kretėti, barškėti, viršuje pasigirdo virstančių daiktų bildesys, dūžtantys stiklai, ir Bum-Bum su siaubu suprato, kad prasidėjo žemės drebėjimas.

Jurga Ivanauskaitė, 2000, DLKT

Griežtai reikalaujama, kad pertraukos prasidėtų ir darbas baigtųsi tiksliai pagal laikrodį.

Muzikos barai, 2002, DLKT

„Supratimas“ gali būti įvertintas kaip atitinkantis tikrovę arba ne; bet „reikalavino“ objektui tokio įvertinimo negalima pritaikyti: galima tik spėlioti, kokia to reikalavimo įgyvendinimo tikimybė. Propozicinio tipo ir įvykio tipo komplementai turi savo būdingas reiškimo priemones: įvykio tipo komplementai dažnai reiškiami bendratimi arba irealio formomis; propozicinio tipo predikatai dažniausiai reiškiami esamojo, būtojo arba būsimojo laiko formomis. Nuo šio bendro principo yra išimčių. Pavyzdžiui, propozicinio tipo komplementuose irealio forma gali būti pavartota nedideliame tikimybės laipsniui žymėti (su neiginiu pagrindiniame sakinyje):

Netikiu, senuk, kad jis būtų žinojęs iš anksto.

Saulius Tomas Kondrotas, 1996, DLKT

Panašiai bendratis su kai kuriais veiksmažodžiais žymi situaciją, kuri gali būti įvertinta tik kaip realiai egzistuojanti, pvz.,

Jums tikrai pavyko mus sugraudinti.

Irena Buivydaite, 2001, DLKT

Įvykio tipo komplementai būdingi, pavyzdžiai, desideratyviniams ir deontiniams (įpareigojimą reiškiantiems) predikatams. Su šnekos akto veiksmažodžiais galimi abu tipai pagal tai, ar veiksmažodis žymi, pvz., deklaratyvinį arba direktyvinį šnekos aktą.

Matot, man pasakė, kad jūs amžinatilsj vyras buvo pažįstamas su karininku D.

DLKT, Romualdas Granauskas, 2005

Dar pasakė, kad tave laikytumėm čia ir niekam nesakytumėm.

DLKT, Jurgis Stankus, 2004

Šnekos aktai, kurie čia perteikiami, pirmuoju atveju turėtų būtojo laiko, antruoju—liepiamosios nuosakos formą:

*Jos vyras buvo pažįstamas su karininku D.
Laikykite jį čia ir niekam nesakykite.*

FORMALŪS KOMPLEMENTŲ TIPAI

Pagal sintaktinius ir morfosintaktinius požymius komplementinius sakinius galima suskirstyti pagal

- finitiškumą,
- nuosaka (esant finitinei veiksmažodžio formai),
- jungtuko vartojimas arba nevartojimas,
- subjekto buvimas arba panaikinimas sintaksinėje struktūroje.

Čia skirsime tokius tipus:

Finitiniai nemandatyviniai tipai su *kad* ir kitais jungtukais:

Kelias dienas Nijolė ir Jurgis gyveno lyg pasakoj, net nepastebėdami, [kad lauke nebe lyja, o sninga].
Kazys Saja, 2007, DLKT

Finitinis mandatyvinis tipas:

Pasmerktieji dažnai maldauja budelį, [kad tas ilgiau nebedelstų].
Kazys Saja, 2007, DLKT

Finitinis klausiamasis tipas:

Ir dabar ji abejojo, [ar galės ištrūkti iš darbo ir atvažiuoti].
Petras Dirgėla, 2008, DLKT

Finitinis šaukiamasis tipas:

Jis stebėjosi, [kokie idealiai sveiki organai teko jo daliai].
Bitė Vilimaitė, 1996, DLKT

Bendraties tipas:

Taigi niekas nesuprato, kokia jėga privertė juos [susirinkti į vieną vietą].
Saulius Tomas Kondrotas, 2004, DLKT

Bendraties klausiamasis tipas:

Robertas nežinojo, [kaip elgtis su dideliais pinigais].
Ričardas Gavelis, 1999, DLKT

Dalyvinis tipas:

Bet Ignas dėjosį [užuominos nesupratęs], ir Chonė paliko jį ramybėje.
Jonas Sadaunykas-Sadūnas, 2002, DLKT

Padalyvinis tipas:

Šeimininkas kaltino savo svečią [pavogus stalą įrankius].
Lietuvos rytas, 2002, DLKT

Padalyvinis klausiamasis tipas:

Vieni iš tikrųjų sukrito dairytis, [kuo čia tą žvėrį pavaišinus], kiti liko sustoję aplink Skalnį.
DLKT, Kazys Saja, 2007

SEMANTINIAI KOMPLEMENTUS PRISIJUNGANČIŲ PREDIKATŲ TIPAI

Paprastai ir išsamiai pagal semantinius požymius ir juos atitinkančius komplementacijos tipus suklasifikuoti komplementus prisijungiančius predikatus neįmanoma. Semantiniai tipai persikloja, ir tik labai smulki klasifikacija galėtų tiksliau atspindėti semantikos ir komplemento tipo atitikimus. Nebūna atitikimų vieno prie vieno: vienas ir tas pats predikatas gali turėti kelis komplementacijos tipus be semantinio skirtumo (*jis sakė, kad ateis : jis sakė ateisiqs*), o kartais komplementacijos skirtumai atskleidžia semantinius skirtumus (*ji pagalvojo, kad lis : ji nepagalvojo paimti skėčio*).

Vis dėlto čia naudosisimės gana grubia semantine klasifikacija, kuri leis bendrais bruožais sieti komplementacijos tipus sieti su aukštesnio predikato semantika:

- episteminės nuostatos predikatai: manyti, tikėti, pagalvoti...
- šnekos aktų:
 - deklaratyviniai: *sakyti, pasakoti, užsiminti...*
 - direktyviniai: *liepti, prašyti, reikalauti, patarti, įkalbėti...*
 - klausiamieji: *paklausti, teirautis, svarstyti...*
- manipuliatyviniai: *versti, sukliudyti, leisti...*
- žinojimo: *žinoti, sužinoti, suvokti, suprasti, prisiminti, užmiršti...*
- regimybės: *atrodyti, pasirodyti...*
- modaliniai: *galėti, turėti, reikia...*
- implikatyviniai: *sugebėti, malonėti, užmiršti...*
- vertinamieji: *gaila, ne pro šalį, gerai...*
- desideratyviniai: *norėti, pageidauti, ketinti...*
- baimės: *bijoti, baisu...*
- percepcijos: *matyti, girdėti, jausti...*

FINITINIAI KOMPLEMENTAI SU *kad*¹ IR LAISVAI PASIRENKAMA NUOSAKA

Šiame skyrelyje aptariami komplementai, kuriuose gali būti vartojamos skirtingų nuosakų formos—modaliai nežymėtos įvairių laiko formos, bet taip pat tariamoji nuosaka (jeigu komplemente pavartotas arba numanomas nerealus sąlygos sakiny); tokia tariamoji nuosaka tuomet turi savo vidinę motyvaciją ir nėra komplementacijos strategijos dalis (tai nėra komplementacinė nuosaka); plg.

Gal pagalvojo, kad prie lengvo darbo visi supuls.

Jurgis Jankus, 2004, DLKT

Pagalvojo, kad būtu visai nieko, jei prie stalo šalia miškų karaliaus sėdėtų Izolda.

Jolita Skablauskaitė, 2000, DLKT

Kitokia situacija mandatyviniuose *kad* sakiniuose, kur komplementacijos tipas primeta irealio formą:

1 Šis jungtukas turi stilistinį variantą *jog*. Šis variantas dažniausiai pakeičia *kad* tik nemandatyviniuose komplementuose.

Mūzos norėjo, kad jis laimėtų.

(*kad jis laimi, *kad jis laimės)

Ričardas Gavelis, 1999, DLKT

Šis komplementų tipas su laisvai pasirenkama nuosaka vartojamas su episteminės nuostatos predikatais, tokiais kaip *manyti, tikėti* ir pan.

Manau, kad gal tarp mano pažįstamų rasi sau kokį nors malonų pašnekovą, o gal ir susibičiuliosi.

Rima Sadauskienė, 2001, DLKT

Taip pat su šnekos aktų veiksmožodžiais tokiais kaip *sakyti, pasakoti, pranešti* ir pan.:

Algirdas išėjo į tambūrą ir grįžęs pranešė, kad lauke baisi pūga.

Bitė Vilimaitė, 1996, DLKT

Taip pat su žinojimo veiksmožodžiais tokiais kaip *žinoti, sužinoti, suprasti, suvokti, prisiminti, užmiršti* ...:

Ir žinau, kad nemiga manęs niekuomet nekankins.

Birutė Pūkelevičiūtė, 2003, DLKT

Episteminės nuostatos, žinojimo ir šnekos aktų veiksmožodžių komplementuose vartojamą nuosaką gali paveikti pagrindiniame sakinyje esantis neiginys. Su paneigtais episteminės nuostatos veiksmožodžiais tariamoji nuosaka gali pabrėžti komplemento turinio nerealumą:

Viskas vyko aklinoje tamsoje. Neprisimenu, kad būčiau matęs bent kokį siluetą, atšvaitą ar blyksnį.

Saulius Spurga, 2000, DLKT

Su kai kuriais veiksmožodžiais šis tariamosios nuosakos vartojimas gali tiesiog sietis su nefaktyvine interpretacija, plg.

Gydytojai nepastebėjo, kad jis būtų praradęs viltį pasveikti.

Lietuvos rytas, 2001, DLKT

Realio forma (*kad jis prarado viltį*) yra suderinama su faktyvine interpretacija (*prarado viltį, bet tai nebuvo pastebėta*), irealio forma yra nefaktyvi (neaišku, ar prarado viltį, ar ne).

Komplementus su *kad* ir laisvai pasirenkama nuosaka prisijungia ir percepcijos grįsto žinojimo predikatai. Čia turimi omenyje tokie percepcijos veiksmožodžių *matyti, girdėti, jausti* ir pan. vartojimo atvejai, kai jie žymi ne patį percepcijos aktą (tuomet jie prisijungia komplementus su *kaip* arba dalyvinius/padalyvinius komplementus, žr. toliau), o iš percepcijos gautą informaciją arba įžvalgą.

Bet aš nepykstu, nes matau, kad myli žvėrelius, meiliai glostai manusius vaikus, o ir jie tavęs nevengia.

Leonardas Gutauskas, 2006, DLKT

Kad su realio formomis vartojama su vertinamaisiais predikatais, kai vertinama faktiškai susiklosčiusi situacija, ne abstrakčiai svarstomas situacijos tipas:

Aš atėjau pasakyti, kad norėčiau vesti tave. Man gaila, kad pavėlavau.

Saulius Tomas Kondrotas, 1996, DLKT

Kai vertinamas situacijos tipas, vartojamas bendratis komplementas, apie ką toliau. Kai vertinama įsivaizduojama situacija, vietoj *kad* vartojamas jungtukas *jei(gu)* su irealio forma, žr. toliau.

FINITINIAI KOMPLEMENTAI SU *jeigu/jei*

Komplemento sakiniai su *jei/jeigu* vartojami tik su vertinamaisiais predikatais tokiais kaip *gaila būtų, gerai būtų, ne pro šalį būtų* ir pan. Jungtukas *kad* su šio tipo predikatais paprastai turi faktyvinę implikaciją, t. y., implikuoja, kad komplemento sakinio turinys atitinka tikrovę. Siekiant tokios implikacijos išvengti, taikoma pseudo-sąlyginė konstrukcija:

Kita vertus, gal būtų ne pro šalį, jei būtų koks skyrelis apie išeiviją.

Lietuvos aidas, 1996, DLKT

Šis tipas apibūdinamas kaip pseudo-sąlyginis todėl, kad šalutinis sakinyš čia perteikia pagrindame sakinyje išreikšto vertinimo objektą, o ne sąlygą. Čia minėtame nefaktyviniame komplementacijos tipe vartojamas ir būtojo laiko padalyvis, plg. toliau.

FINITINIAI KOMPLEMENTAI SU *kaip*

Finitinius komplementus su *kaip* prisijungia tiesioginės percepcijos veiksmažodžiai, t. y., veiksmažodžiai, kurie žymi patį percepcijos aktą, o ne percepcijos aktu grįstas žinias ar įžvalgas.

Mama mane pasodina ant hidranto stulpo, ir aš matau, kaip nuo prezidentūros sodelio užsisuka vis naujos gimnazijų gretos.

Birutė Pūkelevičiūtė, 2003, DLKT

Kryptingos percepcijos veiksmažodžiai (*žiūrėti, klausyti, stebėti*) komplementacijos tipo atžvilgiu iš dalies sutampa su tiesioginės percepcijos veiksmažodžiais:

Arvydas susirietė būdos gale, klausėsi, klausėsi, kaip tolsta audra ir vis silpniau į stogą būgnija lietus.

DLKT, Jurgis Buitkus, 2008

Prisišliejęs prie lango, stebiu, kaip keliauti išsiruošia didysis laivas.

DLKT, Vaida Blažytė, 2007

Panašią komplementaciją, kaip tiesioginės percepcijos veiksmažodžiai, turi įsivaizduojamos percepcijos veiksmažodžiai:

Vadovas šoka basas, o vienuoliai įsivaizduoja, kaip iš jo pėdų trykštantys ugnies liežuviai naikinti sunaikina blogio jėgas.

DLKT, Jurga Ivanauskaitė, 2004

Tiesioginės percepcijos veiksmažodžiai prisijungia ir konverbinius komplementus, kurie bus aptarti toliau.

Percepcijos veiksmažodžio be paties percepcijos akto gali žymėti ir percepcijos aktu grįstas žinias arba įžvalgas (*matyti, girdėti*), arba jie gali lygina prie tam tikros nuovokos vedusį procesą su jutiminiu patyrimu (*jausti*). Jeigu kalbama apie tikrą percepcijos aktą, tai šio akto laikas neturi sutapti su konstatuojamojo arba numanomojo įvykio laiku, o percepcijos aktu

grįsto žinojimo predikatų atveju įvykio ir suvokimo laikas gali skirtis. Čia aptariamam tipui nebūdingi komplementai su *kaip* arba pasalyviu; vietoj jų vartojami komplementai su *kad* (jog), *kaip* su žinojimo ir žinių įgijimo veiksmažodžiais:

Kelias veda pro aukštą atkrantę; jos pakraščiais pristatyta mažų namukų. Ir aš matau, kad ten visur pilna raudonarmiečių.

Birutė Pūkelevičiūtė, 2003, DLKT

Dar girdėjau, kad tame krašte be žinios dingo keli žmonės.

Rimas Lonskis, 1999, DLKT

Ir vėl jautė, kad vaikai žiūri jam į nugarą.

Romualdas Granauskas, 1997, DLKT

Prie percepcijos (arba percepcijos aktu grįsto žinojimo) predikatų prisišlieje regimybės predikatai (*atrodyti, pasirodyti, regėti*). Skirtumas yra, visų pirma, sintaksinis: su regimybės veiksmažodžiais komplementas eina pagrindinio sakinio subjekto funkciją. Šalia komplementų su *kad* minėti veiksmažodžiai prisijungia ir komplementus su *lyg, tarsi*:

Atrodo, kad lyja didžiuliais deimantais.

Birutė Pūkelevičiūtė, 2003, DLKT

Atrodo, lyg ką labai sunkaus mąstytum.

Petras Venclovas, 2007, DLKT

Šios klasės veiksmažodžiai prisijungia ir dalyvinius komplementus, apie ką toliau.

Konstrukcija su jungtuku *kad* yra ir vienas iš pagrindinių baimės veiksmažodžių komplementacijos tipų. Baimės predikatai užima tarpinę poziciją tarp episteminės nuostatos ir desideratyvinių predikatų. Baimė susideda iš dviejų elementų: minties, kad kažkas gali atsitikti (arba būti atsitikę), ir noro, kad šis dalykas neatsitiktų (nebūtų atsitikęs). Atitinkamai baimės predikatai turi du komplementacijos tipus—vienas yra bendras su episteminės nuostatos predikatais, antras—su desideratyviniais predikatais. Jų raiška atspindi skyriaus pradžioje apibūdintus du pagrindinius komplementacijos tipus—propozicinio tipo ir įvykio tipo komplementus.

Propoziciniame komplementacijos tipe vartojamos įvairios veiksmažodžio laiko formos, bet natūraliai dažnai randame būsimąjo laiko formas; dažnai spėjimo komponentą atspindi modalinio veiksmažodžio *galėti* vartojimas:

Užtrenkęs studijos duris, išgirstu, kaip blogos mintys barbenasi į jas, bijau, kad pralįs pro durų plyšį, o tada sulįs po oda [...]

Vaida Blažytė, 2007, DLKT

Bijojau, kad mane gali atleisti iš darbo.

Janina Survilaitė 2007, DLKT

Tik propozicinis komplementacijos tipas gali būti vartojamas, jeigu komplementinio sakinio veiksmažodis yra paneigtas:

Matai, ten prie pat vartų stovi apsauga, ne visus įleidžia. Bijau, kad ir mūsų neįleis.

Jolita Seredaitė 2006, DLKT

Taip pat jis yra vienintelis įmanomas, jeigu pagrindinis sakinytis yra paneigtas:

Mama jau taip smarkiai nebijo, kad mergaitė susirgs paragavusi neskustos bulvės ir pan.

Ji, 1996, DLKT

Nors baimės predikatai natūraliai orientuoti į ateitį, baimė gali sietis ir su praeities įvykiu, kuris nepatvirtintas bet gali rasti patvirtinimą ateityje:

Ir aš bijojau, kad jūs tik pajuokavot, – atsakė ji.

Irena Buivydaitytė, 2001, DLKT

FINITINIAI KOMPLEMENTAI SU *esq*

Pagal kilmę *esq* yra evidencinis žymiklis, nurodantis, kad sakinio turinys atspindi iš kitų žmonių gautą informaciją (plg. xxx). Šnekos aktų veiksmažodžių komplementuose jo vartojimas atrodo perteklinis, bet jis čia veikiausiai perteikia papildomus atspalvius, kaip antai abejonę perteikiamos informacijos pagrįstumu. Kai nėra jungtuko *kad*, galima manyti, kad jungtuko funkciją perima evidencinis-episteminis žymiklis *esq*.

Vyras [...] nepristabdydamas žingsnio trumpai paaiškino, kad esq dabar dar ne laikas kalbėti apie užmokestį.

Saulius Spurga, 2000, DLKT

Neseniai ji pasakojo dukrelei, esq lemputėje gyvenęs šviesos angelas.

Andrius Jakučiūnas, 1999, DLKT

Gramatinis evidencialumo žymiklis tai – dalyvių vartojimas finitinio veiksmažodžio pozicijoje ir su finitinio veiksmažodžio funkcija, ir šis gramatinis žymėjimas gali eiti kart su leksinio žymiklio *esq* vartojimu:

Vieni šnekėjo, esq jis atkeliavęs iš tolimų kraštų, kur žuvys moka skraidyti, kiti – esq jis užaugęs šiose apylinkėse ir visai neseniai ėmęs verstis savo dabartiniu amatu.

Saulius Tomas Kondrotas, 1996, DLKT

Evidencinė žymiklio *esq* funkcija lengvai pereina į episteminę, nes pažymėjimas, kad kalbantysis kartoja arba perteikia kito žmogaus pasakymą, gali būti interpretuotas kaip noras vengti atsakomybės už perteikiamos informacijos pagrįstumą. Tad *esq* tampa ir episteminės nuostatos veiksmažodžių komplementų jungtuku, žyminčiu, kad perteikiama mintis arba nuomonė kalbančiojo manymu yra klaidinga:

Patikėkite manimi, pone, labai klaidinga yra manyti, esq fizionomika nerimtas mokslas ar išvis nėra mokslas [...]

Saulius Tomas Kondrotas, 1996, DLKT

FINITINIAI KOMPLEMENTAI SU *kam*

Priekaištą reiškiantys predikatai tokie kaip *barti*, *priekaištauti*, *prikaišioti*, be įprasto šnekos aktų jungtuko *kad* gali prisijungti ir komplementinius sakinius su žymikliu *kam*. Šis žymiklis pagal kilmę yra klausiamasis įvardis *kam?*, bet minėtame kontekste jis jau yra įgijęs komplementinio jungtuko statusą.

Pavaikščiokim neilgai, mane mama jau barė, kam vėlai pareinu.
Romualdas Granauskas, 1997, DLKT

FINITINIAI KLAUSIAMIEJI KOMPLEMENTAI

Klausiamųjų komplementų pavadinimas yra iš dalies sutartinis. Tiesa, daugelis konstrukcijų su klausiamuoju komplementu perteikia situacijas, kuriose užduodami klausimai:

Bet jis dar grįžo prie piešimo temos, dar klausė, ar neatsiūsta paštu naujų laikraščių?
Alė Rūta, 2000, DLKT

Tačiau klausiamieji komplementai vartojami taip pat su žinojimo veiksmazodžiais, taip pat ir su deklaratyviniais šnekos aktų veiksmazodžiais:

Pokalbį per lentelių sieną girdėjo rusė moteris ir labai norėjo perspėti atėjusius, nes gerai žinojo, kas yra ir kuo užsiima Vilius Deksnys [...]

Janina Semaškaitė, 1993, DLKT

Ir nepasakė, kada sugrįš, o Rasytė net nepasirūpino, kaip be tėvelio reikės gyventi.

Jurgis Jankus, 1997, DLKT

Ir tiesioginiai klausimai, ir klausiamieji komplementai nurodo į galimų teiginių aibes, arba į alternatyvius teiginius; klausimuosi prašoma nurodyti teisingą kokio nors kintamojo reikšmę (*kur ji gyvena?*) arba teisingą alternatyvą (*ar ji toli gyvena?*). Komplementuose su *žinoti*, *pasakyti* ir pan. teigiama, kad suvokiama arba perduodama teisinga kintamojo reikšmė arba teisinga alternatyva; teisinga reikšmė/alternatyva neatskleidžiama, ir kalbantysis gali jų nežinoti.

Be jau minėtų žinojimo ir šnekos aktų predikatų, klausiamuosius komplementus gali prisijugti ir percepcijos veiksmazodžiai, kurie šiuo atveju prisišlieja prie žinojimo veiksmazodžių ir nelaikytini tiesioginės percepcijos veiksmazodžiais:

Apsidairė, nes norėjo pamatyti, ar visos naujokės elgiasi panašiai.

Teklė Kavtaradzė, 2007, DLKT

Kamščiai ausyse neleido man išgirsti, ką jie grojo, bet tai turėjo būti kažkas pragaištinga [...]

Saulius Tomas Kondrotas, 2004, DLKT

FINITINIAI ŠAUKIAMIEJI KOMPLEMENTAI

Šaukiamasis (eksklamatyvinis) tipas formaliai sutampa su vienu iš klausiamųjų komplementų tipų — tipu su klausiamaisiais žodžiais, bet šiuo atveju vartojami tik trys klausiamieji žodžiai: *kaip*, *koks*, *kiek*. Šie žodžiai nurodo į netipinį ir nuostabą keliantį kokios nors savybės arba proceso intensyvumo laipsnį. Šaukiamuosius komplementus kartais sunku atskirti nuo klausiamųjų, bet juos prisijungia ir tokie predikatai, kurie negali prisijungti klausiamųjų komplementų, pvz., *stebėtis*:

Pamatytumėt, koks gražus dabar mano gėlynas.

Kauno diena, 2001, DLKT

Kartais net stebiuosi, kaip gražiai diskutuoja kai kurie rašantieji apie gydytojo etiką, kantrybę.

Tėviškės žinio 1996, DLKT

FINITINIAI MANDATYVINIAI KOMPLEMENTAI SU *kad*

Aukščiau aptartiems komplementams, kuriuose jungtukas *kad* (*jog*) vartojamas su laisvai pasirenkama nuosaka, galima priešinti tipą, kuriame nuosekliai vartojama veiksmažodžio irealio (tariamiosios nuosakos) forma, kuri tad ir laikytina komplementacijos strategijos dalimi. Šį tipą čia vadinsiu mandatyviniu. Irealis čia funkcionuoja kaip „prijungimo“ nuosaka ir neturi nerealaus reikšmės. Iš tiesų kalbamojo tipo komplementai negali būti vertinami realumo (teisingumo) atžvilgiu. Mandatyvinis komplementacijos tipas yra giminingas komplementacijai su bendratimi. Skirtumas yra sintaksinis: irealis yra finitinė forma su išreikštu subjektu, o prie bendraties subjektas lieka neišreikštas.

Šis komplementacijos tipas būdingas predikatams, kuriuose yra valios arba įpareigojimo elementų. Šiai kategorijai priklauso desideratyviniai veiksmažodžiai tokie kaip *norėti*, *pageidauti*; subjektams sutampant jiems būdingi bendraties komplementai, bet esant skirtingiems subjektams vartojami mandatyviniai komplementai su *kad*:

Tačiau norėjau, kad ir jis suprastų senutę ir jos padėtį.

Petras Dirgėla, 2008, DLKT

Kita grupė tai mandatyviniai šnekos aktų predikatai tokie kaip *liepti*, *prašyti*, *reikalauti*, *patarti* ir kt. Jie apibūdina šnekos aktus, kuriais siekiama konkrečia linkme paveikti kitų žmonių elgesį – prašymus, paliepimus, rekomendacijas. Ir šios grupės veiksmažodžiai prisijungia arba bendraties komplementus (su kontrolės konstrukcija, plg. toliau), arba mandatyvinius komplementus su jungtuku *kad* ir išreikštu subjektu.

Primygtinai reikalavo, kad Danielis užsirašytų ir jos telefono numerį.

Zita Čepaitė, 2003, DLKT

Modaliniai veiksmažodžiai dažniausiai prisijungia bendratį, tačiau beasmenis modalinis veiksmažodis *reikia* gali prisijungti finitinį komplementą su *kad* – vienintelė galimybė, jeigu komplementinis sakinyss neturi gyvo, asmeninio subjekto:

Ir kai niekas nepadėjo, garsiai pamąstė, kad vestuvių dabar būti tikrai negali – reikia, kad bent plaukai ataugtų.

Aurelija Arlauskienė, 2006, DLKT

Panašią situaciją galima pastebėti su manipulyatyviniais predikatais versti, leisti, kurie paprastai prisijungia bendraties komplementus, bet kartais ir finitinius su *kad* ir irealio forma:

Sugrįžęs jis jau bus pasikaustęs kaubojus ir neleis, kad prie Angelės kas nors dar kaišiotų nagus.

Kazys Saja, 1999, DLKT

Kaip aukščiau minėta, baimės predikatai yra tarpiniai tarp episteminės nuostatos ir desideratyvinių predikatų, atitinkamai jie prisijungia propozicinio arba įvykio tipo komplementus. Įvykio tipo komplementai turi veiksmažodžio irealio (tariamiosios nuosakos)

formą su neiginiu; neiginys galėtų atrodyti ekspletyvinis (neturintis tikro neiginio galios), tačiau jo pasirodymas yra natūrali šios konstrukcijos kilmės iš desideratyvinės konstrukcijos pasėkmė.

Žiūrėk, aš taip bijau, kad tu nepaklystum vėlai pareidamas iš mokyklos.
Viktoras Katilius, 1996, DLKT

Kitaip nei desideratyviniai veiksmažodžiai, baimės veiksmažodžiai gali apibūdinti įvykį praeityje (kuris gali paaiškėti ateityje):

Tikriausiai jaučiausi kalta, bijojau, kad nebūčiau užrūstinusi likimo.
Tavo vaikas, 2003, DLKT

BENDRATIES KOMPLEMENTAI

Bendraties sakiniai yra vienas pagrindinių įvykio tipo predikatų komplementacijos tipų. Jis turi daug bendro su mandatyviniu irealio vartojimu. Irealis artėja prie nefinitiškumo tuo, kad neturi lokalizacijos laike; bendraties formoje dar nuosekliau yra realizuotas nefinitiškumss, nes jis neturi ir asmens požymio. Bendraties tad dažnai vartojama tuomet, kai šalutinio sakinio subjektas lengvai nustatomas (jis koreferentiškas su vienu iš pagrindinio sakinio argumentų), arba yra apibendrintas (generinis).

Bendraties komplementus prisijungia desideratyviniai veiksmažodžiai, kai pagrindinio ir šalutinio sakinių subjektai sutampa:

Saulius tikriausiai ketino ją apgyvendinti kur nors kitur.
Kazys Saja, 2007, DLKT

Prie desideratyvinių veiksmažodžių ir šiuo atžvilgiu prisišlieja baimės veiksmažodžiai, kurie, kaip minėta, savo reikšmėje turi neigiamą desideratyvinį komponentą. Bendratis su baimės veiksmažodžiais vartojama, kai nepageidaujamas įvykis konkrečiai siejamas su pagrindinio sakinio subjektu: tai gali būti valingas veiksmas, nuo kurio subjektas iš baimės susilaiko, arba galintis subjektą nutikti nepageidaujamas įvykis:

Buvau pašiurpusi nuo išgirsto pokalbio ir bijojau net pajudėti.
DLKT, Rima Sadauskienė, 2001
Šis įvykis labai išgąsdino kompozitorių, bijojo patekti į ligoninę ar būti nuvežtas į prieglaudą [...]
DLKT, Ona Narbutienė, 1996

Manipuliatyviniai veiksmažodžiai apibūdina situaciją, kai arba daromas spaudimas asmeniui-agentui, kad jis tam tikru būdu pasielgtų arba nepasielgtų, arba susilaikoma nuo tokio spaudimo, sudarant asmeniui galimybę pasielgti savo nuožiūra. Pastarojo tipo veiksmažodžiai vadinami permisiviniais. Toks spaudimas gali būti vykdomas verbalinėmis priemonėmis, bet manipuliatyvais nelaikysime veiksmažodžių, kurie žymi tik šnekos aktą (pvz., *liepti*); tik ten, kur į veiksmažodžio reikšmę įeina padaromas poveikis (pvz., *įkalbėti*) galima kalbėti apie manipuliatyvą. Dažniausi manipuliatyvai tai *priversti* ir *sukliudyti*, pagrindiniai permisyvai tai *leisti* ir *duoti*.

Pagrindinė komplementacijos strategija su manipuliatyviniais veiksmažodžiais yra bendraties sakiniai:

Romos inkvizicija Bruną sudegino ant laužo [...], o Galilėjų privertė viešai išsižadėti savo pažiūrų.

Aloyzas Pučinskas, 1995, DLKT

Šitos bjaurios smulkmenos ir sukliudė pastatyti tą didį rūmą.

Jurgis Kunčinas, 1998, DLKT

Moteris, pasisodinusi ant kelių mažylį, leido jam žaisti lėkštelėje su šaukšteliu.

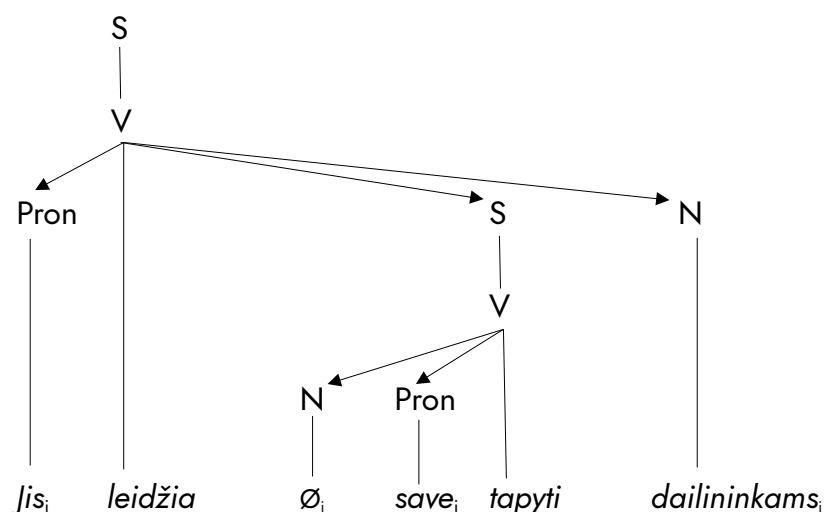
Vanda Juknaitė, 2000, DLKT

Atskirai reikia aptarti sangrąžines permissyvines konstrukcijas, kuriose objektas, kuriam leidžiama daryti tam tikrą poveikį, sutampa su subjektu-leidėju. Šis subjekto/objekto sutapimas komplementiniame sakinyje žymimas sangrąžiniu įvardžiu. Tai distancinės sangrąžos atvejis – paprastai sangrąžiniai įvardžiai kontroliuojami tame pačiame vientisiniame sakinyje esančių vardažodžių, bet šiuo atveju šalutiniame sakinyje esantis sangrąžinis įvardis turi antecedentą pagrindiniame sakinyje:

Ant jo apartamentų sienų – žymiausių praeities meistrų paveikslai, jis leidžia save tapyti šiuolaikiniais dailininkams.

DLKT, Valstiečių laikraštis, 1996

Šio sakinio struktūrą galima pavaizduoti taip:

Sangrąžiniai permissyviniai veiksmažodžiai turi ir kitą, dalyvinį komplementacijos tipą, kuris bus aptartas toliau.

Bendraties komplementai būdingi ir mandatyviniams šnekos aktų predikatams tokiems kaip *prašyti*, *liepti*, *patarti* ir pan. Jie konkuruoja su finitiniiais mandatyviniais komplementais su *kad* ir tariamąja nuosaka, žr. aukščiau. Bendraties konstrukcijoje nulinis (numanomas) bendraties subjektas yra kontroliuojamas veiksmažodžio objekto:

Manęs prašė pabūti su krikštamote visą vasarą, nes jai kažkas negera darosi.

Jolita Skabliauskaitė, 2007, DLKT

Miškiniai liepė kaimiečiams greitai persipjauti rogių pavažas – tokiomis rąstų jau nepavilksi – ir kuisti nuo miško kuo toliau.

Justinas Sajauskas, 2001, DLKT

Toks kontrolės santykis paprastai galioja ir tuomet, jeigu adresatas numanomas:

1933 m. rugsėjo mėnesį Didysis Trylikstasis pasikvietė Nepalo misijos fotografą ir paprašė padaryti jo portretą, kurį norėjo palikti mokiniams atminimui.
Jurga Ivanauskaitė, 2004, DLKT

Su veiksmažodžiais *prašyti, reikalauti* (kurie šiuo atveju prisišlieja prie desideratyvinių veiksmažodžių) bendratis, jeigu neveikiamosios rūšies, gali būti kontroliuojama ir pagrindinio sakinio subjekto; tomet prašymo adresatas lieka neišreikštas:

Paskutiniuoju tokiu gestu Dali nepagailėjo ir pačios Galos: testamente dailininkas prašė būti palaidotas ne greta savo Galatėjos Pubolio pilies mauzoliejuje, o mieste, kuriame jis gimė – Figerase [...]
Švyturys, 1995, DLKT

Jeigu komplemento sakiny su pagrindinio sakinio subjekto kontroliuojamu numanomu subjektu turi aktyvinę veiksmažodžio formą, tuomet vartojama bendratis, bet šis kontrolės tipas žymimas medialinės veiksmažodžio formos *prašytis* vartojimu pagrindiniame sakinyje:

Suprato, kad Lukas dėl kažko pasikeitęs – nė karto nepanoro į ežerą, o juk, būdavo, pirmas prašosi plaukti mesti nakčiai tinklą.
Leonardas Gutauskas, 2003, DLKT

Nuosekliai bendratis komplementus prisijungia implikatyviniai veiksmažodžiai. Tai tokie veiksmažodžiai, kurie, tiek be neiginio, tiek su juo, turi tam tikras implikacijas dėl komplementinio sakinio turinio atitikimo tikrovei. Tiesioginiai implikatyvai tokie kaip *sugebėti, malonėti* be neiginio implikuoja, kad tai, kas išreikšta komplementiniame sakinyje, įvyko arba įvyksta, o su neiginiu turi priešingą implikaciją. Inversiniai implikatyvai tokie kaip *užmiršti, pasididžiuoti* be neiginio implikuoja, kad tai, kas išreikšta komplementiniame sakinyje, neįvyko, o su neiginiu turi priešingą, t. y., teigiamą, implikaciją. Implikatyvai dažniausiai žymį mentalinę būseną, laikyseną arba gebėjimą, suvokiamą kaip būtina ir pakankama sąlyga tam, kad įvyktų komplementiniame sakinyje išreikštas įvykis.

- Tiesioginio implikatyvo pavyzdys:

Svarbu, kad sugebėjai nutapyti savo talento vertą kūrinių, prieš kurį Dana šit klūpo.
Pranas Treinys, 2001, DLKT

Tu viena ranka užmovei ruloną, paruošei mašiną darbui per kelias minutes, o jie trise nesugebėjo to padaryti per pusvalandį.
Mantas Areima, 2007, DLKT

- Inversinio implikatyvo pavyzdys:

Akcijos sumanytoja [...] mano, kad renginys pavyko, nors daugelis politikų ir Savivaldybės valdininkų pasididžiavo ateiti.

Šiaulių kraštas, 2004

Labai džiaugiamės, kad Balys Gaidžiūnas ne tik padovanojo savo poezijos rinkinius, bet sugrįžęs iš užjūrių nepasididžiavo mus aplankyti.

Kauno diena, 1995, DLKT

Implikatyvų klasei priklauso ir trys dažnai vartojami beasmeniai veiksmažodžiai (su agentyvinio argumentu naudininko forma) *pavykti*, *pasisekti* ir *tekti*:

Man su atvykėliais teko nedaug bendrauti, bet jų tikrai yra.

Gabrielė Gailiūtė, 2006, DLKT

Jam anksčiau niekada neteko būti Liepkaļnyje.

Valdas Bartas, 2006, DLKT

Veiksmo *tekti* be grynai implikatyvinės funkcijos gali įgyti ir modalinį (deontinės būtinybės) reikšmę (tik be neiginio):

Norom nenorom tenka kalbėti ir apie to gyvenimo šešėlius.

Vytautas Radžvilas, 2005, DLKT

Bendraties komplementus prisijungia ir vertinamieji predikatai (*gerai*, *ne pro šalį*, *gaila...*) jeigu vertinamas ne konkretus įvykis arba poelgis, o įvykio/poelgio tipas:

Vedusiam vyrui ne pro šalį kiek pasiblaškyti.

Bronius Radzevičius, 1996, DLKT

Bendraties komplementus dažniausiai prisijungia modaliniai veiksmažodžiai. Skiriamos dvi pagrindinės modalinių veiksmažodžių reikšmės, episteminės ir neepisteminės. Episteminis modalumas tai teiginių (propozicijų) atitikimo tikrovei, jų tikimybės laipsnio žymėjimas. Neepisteminis modalumas (įvykių modalumu) apibūdina ne propozicijas, o potencialius įvykius ir jų realizaciją lemiančius valios aktus arba objektyvias aplinkybes. Skiriame deontinį modalumą, kuris remiasi žmonių valios aktais, visuomeninėmis elgesio normomis ir pan., ir dinaminį modalumą, kuris atspindi įvykio realizaciją lemiantį situacijos potencialą. Visose trise srityse skiriami galimybę ir būtinybę perteikiantys modaliniai predikatai. Galima tad kalbėti apie episteminę galimybę, deontinę būtinybę ir pan. Episteminio modalumo sferoje paprastai skiriamos ne tik galimybė ir būtinybė, o visa tikimybės laipsnių skalė, bet modaliniai veiksmažodžiai iš principo skiria tik loginę galimybę arba būtinybę.

Modaliniams veiksmažodžiams būdingas daugiafunkciškumas, t. y., jie dažnai gali perteikti reikšmes iš kelių arba net visų trijų čia minėtų modalumo domenų. Pavyzdžiai rodo modalinio veiksmažodžio *galėti* vartojimą visose trise modalumo srityse:

- su episteminio modalumo reikšme:

Manoma, kad šiuos radinius žemėje galėjo užkasti partizanai arba besitraukiantys vokiečiai.

Lietuvos rytas, 2002, DLKT

- su deontinio modalumo reikšme:

Jusliu veidu pasigręžė į mane, kai pasiteiravau, ar galėčiau dabar pas ją užėiti išgerti stiklinę arbatos.

Valentinas Zaikauskas, 2000, DLKT

- su dinaminio modalumo reikšme:

Žmogus, sėdintis raitas kalvos viršūnėje, galėjo aprėpti visą buvusių ar būsimų kautynių vietą.

Bernardinai, 2007, DLKT

Modaliniai veiksmažodžiai priskirtini iškėlimo veiksmažodžiams. Tai matyti iš fakto, kad jie sakinio subjektui neprimeta jokių selekcinų ribojimų, pvz., dėl gyvumo arba asmeniškumo. Tiesa, su deontiniais modaliniais veiksmažodžiais subjektas dažnai yra asmuo, kuriam primetama tam tikra elgesio norma, ir asmuo tuomet interpretuojamas kaip agentas komplemente minėto veiksmo atžvilgiu, tačiau taip pat subjekto poziciją gali užimti negyvą daiktą žymintis daiktavardis, ir agentas tuomet lieka neminėtas:

Jai neleidžiu nieko nešti, nieko kelti, ji privalo save tausoti, nes greit bus motina.

Vytautas Girdzijauskas, 2000, DLKT

Be to, saujoje privalo būti ne šiaip koks apdumblėjęs dugno smėlelis, ne šiaip kokias melsvas papilkėjusi marmalynė, o tikras auksas.

Leonardas Gutauskas, 2000, DLKT

Dažniausiai bendraties komplementus prisijungia faziniai veiksmažodžiai, žymintys tam tikrą būsenos arba proceso fazę—dažniausiai pradžia arba pabaigą. Ingresyviniai—proceso pradžią reiškiantys—faziniai veiksmažodžiai tai visų pirma *pradėti* ir *imti*; jie jungiasi su imperfektyvinių (eigos veiksmo) veiksmažodžių bendratimi:

Pinigų! — pasigirdo balsų choras, ir vaikai ėmė supti jį.

Arvydas Juozaitis, 2003, DLKT

Terminatyviniai faziniai predikatai gali būti suskirstyti į du tipus: tuos, kurie žymi telinio proceso nutraukimą pasiekus jo natūralų baigties taską (*baigti*), ir tuos, kurie žymi proceso arba veiklos nutraukimą savavališkai pasirinktu momentu, be natūralios baigties idėjos (*liautis, nustoti*). Pirmieji prisijungia bendraties sakinius, veiksmažodžiai visada eigos veiksmo:

Tuo metu vyriškis baigė kimšti pypkę ir čirkštelėjęs degtuku susikaupęs ją papsėjo [...]

Aidas Pelenis, 1997, DLKT

Antrosios grupės veiksmažodžiai prisijungia arba bendraties, arba dalyvinius komplementus—čia pateikiame bendraties konstrukcijos pavyzdį:

Jis, užkrovęs atsakomybę savo pavaldiniams, liovėsi rūpintis politiniu švietimu [...]

Herkus Kunčius, 2007, DLKT

Faziniai veiksmažodžiai gali elgtis arba kaip kontrolės, arba kaip iškėlimo veiksmažodžiai. Skirtumas matyti pasyvinėse konstrukcijose, kai pasyvizuojamas arba fazinis veiksmažodis, arba jo komplemento sakinio veiksmažodis. Kontrolės konstrukcija vartojama planuojamos ir laike išdėstytos žmogiškos veiklos (pvz., statybos) pradžiai žymėti; pasyvizuojamas tuomet fazinis veiksmažodis. Iškėlimo konstrukcija taikoma, kaip kalbama apie žmogaus neplanuojamo arba kontroliuojamo proceso pradžią arba pabaigą; tuomet pasyvizuojama komplementinio sakinio bendratis.

Prieš penketą metų dalis petrašiūniečių ėmėsi protesto akcijų, kai netoli Amalių pervažos, priešais daugiabučių namų langus, buvo pradėta statyti konteinerinė degalinė.

Kauno diena, 2000, DLKT

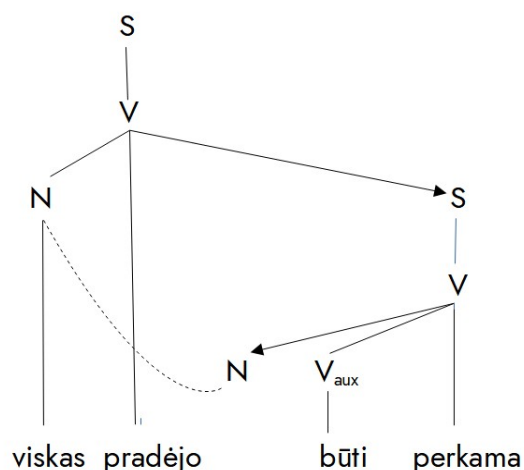
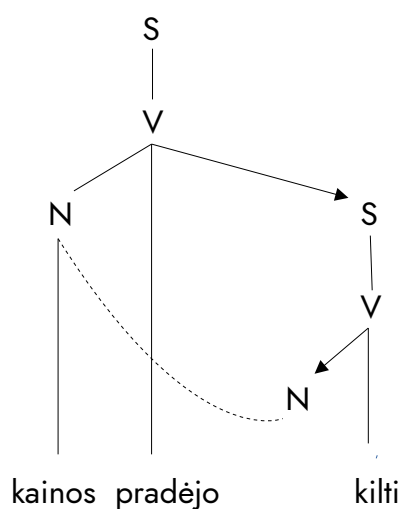
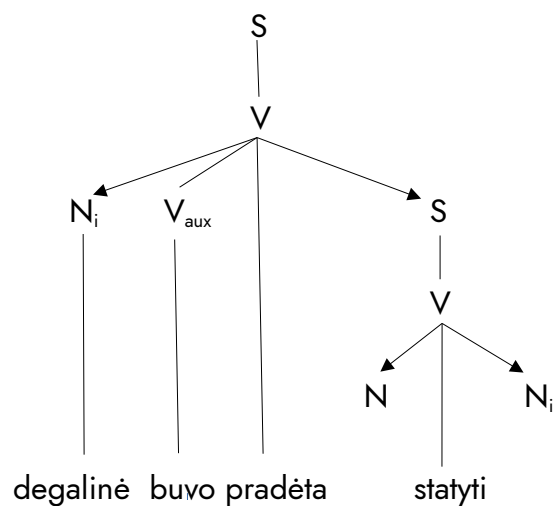
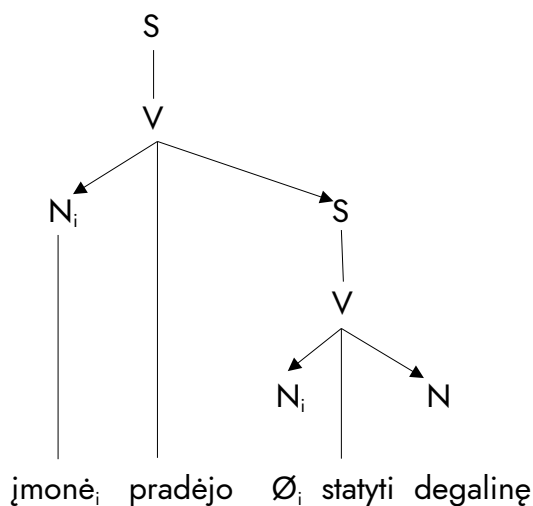
(**pradėjo būti statoma*; plg. *buvo pradėti statybos darbai*)

Demokratija buvo sutapatinta su neteisybe ir skurdu. Viskas pradėjo būti perkama ir parduodama.

Kauno diena, 1999, DLKT

(**viskas buvo pradėta pirkti ir parduoti*; plg. *prasidėjo pirkimas ir pardavimas*)

Pateikiame kontrolės ir iškėlimo struktūras aktyviniuose sakiniuose:

BENDRATIES KLAUSIAMIEJI KOMPLEMENTAI

Šie komplementai skiriasi nuo finitinių tuo, kad implikuoja ne teisingos informacijos, o teisingo elgesio paiešką. Jie semantiškai prisišlieja prie tiesioginių deontinių klausimų (plg. xxx). Visais kitais atžvilgiais jie analogiškai finitiniams klausiamiesiems komplementams: jie nurodo į galimų direktyvų (rekomendacijų) aibę arba į alternatyvias direktyvas (rekomendacijas), pagrindinio sakinio predikatas žymi tinkamos kintamojo reikšmės nustatymą, žinojimą ar perteikimą (*nežinau, ką pasakyti*) arba tinkamos alternatyvos nustatymą, žinojimą ir pan. (*nežinau, ar pritarti*):

Justinas sukruta, pasimuisto nesuvokdamas ką atsakyti – rimtai ji čia kalba ar juokiasi, nori pasityčioti.

Vytautas Girdzijauskas, 1997, DLKT

Tris mėnesius svarsčiau, ar pasakyti šitai broliams ir seseriai.

Ričardas Gavelis, 1997, DLKT

DALYVINIAI KOMPLEMENTAI

Dalyvinė komplementacijos strategija dažniausiai susijusi su situacijomis, kai šalutinio sakinio subjektas yra koreferentiškas su pagrindinio sakinio subjektu. Yra tik vienas dalyvinės komplementacijos tipas, kuris nepasižymi šiuo koreferentiškumu – tiesioginės percepcijos veiksmožodžiai, tačiau šiuo atveju dalyvinis komplementacijos tipas traukiasi ir yra keičiamas konverbine (padalyvine) komplementacija.

Dalyvinė komplementacija gali pakeisti finitinę su *kad* ir laisvai pasirenkama nuosaka tokiais atvejais:

- su episteminės nuostatos predikatais:

Tad nėra ko stebėtis, jog atsirado ir kitų tautų, kurių valdovai manė turį teisę pavergti silpnesnes tautas ir valstybes [...]

Kazys Saja, 2003, DLKT

- su nemandatyviniais šnekos akto predikatais:

Išsipagiriojusios eigulio meiluzės kone viską prisipažino, tiktai sakė neatmenančios nei tikslios žmogžudystės datos, nei nužudytų vyriškių pavardžių.

Augustas Tamaliūnas, 1995, DLKT

- su žinojimo predikatais – deklaratyvinė ir klausiamoji konstrukcija:

Suprato negalys Norai priekaištauti ar iš jos ko nors reikalauti.

Ričardas Gavelis 1999, DLKT

Atmerkęs akis nesuprato, kur esqs, dairėsi upės, properšos, mergaitės...

Leonardas Gutauskas, 2000, DLKT

Dalyviniai komplementai būdingi ir regimybės veiksmožodžiams *atrodyti, pasirodyti*; šis komplementacijos tipas priskirtinas iškėlimo konstrukcijoms:

O ir sargybinis pasirodė jiems blogo nelinkys, gal pavyks iš jo sužinoti, kas tai per vieta [...]

Anielius Markevičius 1996

(= *pasirodė, kad sargybinis jiems blogo nelinki*)

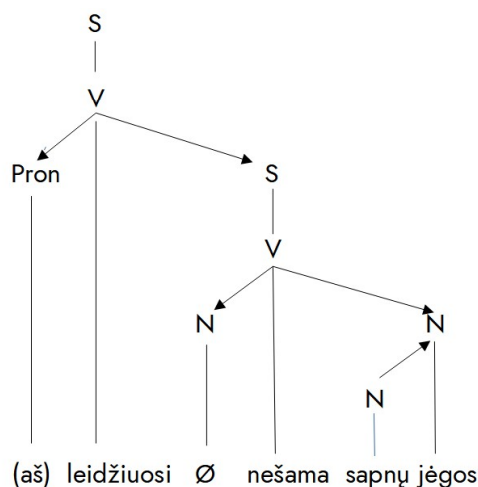
Manipuliatyviniais predikatams būdingiausi bendraties komplementai (xxx), tačiau subjekto koreferentiškumo situacijose vartojami ir dalyviniai. Minėtais atvejais vartojami ir bendraties konstrukcijos su distancine sangrąža (žr. aukščiau). Dalyvinė komplementacija taikoma su permisyviniais (leidimą reiškiančiais) predikatais. Permisyvinis veiksmožodis turi medialinę veiksmožodžio formą (su sangrąžiniu žymikliu) – *leistis, duotis*, o komplementiniame sakinyje vartojamas esamojo laiko pasyvinis dalyvis. Leidimo gavėjas šioje konstrukcijoje reiškiamas kilmininko, kaip įprasta su pasyviniais dalyviais:

Užsimerkiu ir leidžiuosi nešama antigravitacinės sapno jėgos.

Renata Šerelytė, 2004, DLKT

Laima atsikelia, pasitaiso suknelę, stveria už rankos Gintą, bet šis nesiduoda atkeliamas.
Raimundas Kašauskas, 1995, DLKT

Dalyvinės permissyvinių veiksmažodžių konstrukcijos sintaksinė schema:

Panašioje konstrukcijoje, kaip ką tik minėti permissyviniai veiksmažodžiai, vartojamas veiksmažodis *prašytis* :

Užgirdę prie savo tvartelių artinantis šeiminką, kiša savo aksomines lūpas prie grotomis apkaltų langelių, prunkščia, prašosi išleidžiami.
Juozas Aputis, 1996, DLKT

Ypatingą komplementacijos tipą su paneigtu būtojo laiko aktyviu dalyviu rodo savitvardos predikatai (*susivaldyti, susilaikyti, išverti, iškęsti*), kai jie eina su neiginiu arba su kvazi-neiginiu vos:

Tačiau įėjęs į kambarį ir išsitraukęs iš kišenės dienoraščius nesusilaikė pirmiausia neprisėdęs pavartyti.
Valdas Bartas, 2006, DLKT
Kai papasakojo apie tai Julijai, ši vos susivaldė nenusijuokusi.
Jurga Ivanauskaitė, 2003, DLKT

Paskutinė nedidelė grupė su dalyvine komplementacija tai faziniai veiksmažodžiai, žymintys baigiamąją proceso fazę. Šis tipas pastebimas ypač su veiksmažodžiu *liautis*, kuris taip pat gali turėti bendraties komplementą:

Kornelijus liovėsi vaikščiojęs ir vėl atsisėdo ant gulto.
Saulius Tomas Kondrotas, 2004, DLKT

Kartais ir veiksmažodis *baigti* gali žymėti natūralaus baigties nepasiekusio proceso arba veiklos nutraukimą; tuomet jis gali prisijungti ir dalyvinį komplementą:

Kvaily tu, baik durniavęs, – raukėsi tėvas.
Šarūnas Šimulynas, 2001, DLKT

PADALYVINIAI KOMPLEMENTAI

Aptarimą pradėsime nuo tiesioginės percepcijos predikatų, kurių komplementacija svyruoja tarp dalyvinės ir padalyvinės komplementacijos, bet padalyvių vartojimas, atrodo, dažnesnis. Tarp jų funkcinio skirtumo nėra; istoriškai padalyvio konstrukcija išsivystė iš dalyvinės; šiuo metu tarp dviejų konstrukcijų dar lieka tarminio skirtumų.

Visi matė jį einantį žvyrkeliu, matė ir pačiame miestelyje, tik tai niekas neregėjo grįžtančio.

Romualdas Granauskas, 2006, DLKT

O tą rytą jaunuoliai savomis akimis matė jį išeinant iš kaimelio.

Raimundas Kašauskas, 1995, DLKT

Pasyvinėje konstrukcijoje taip pat galimos abu variantai —dalyvinis ir padalyvinis:

[Jo areštui išduotas orderis –] Stadleris buvo pastebėtas išeinantis iš namo su ginklu rankoje.

Verslo žinios, 2006, DLKT

Jis prastai mokėsi, [...] du kartus buvo pašalintas iš mokyklos bendrabučio, pastebėtas vartojant alkoholinius gėrimus, [...]

sirvinta.net, 2013, ltTenTen

Šios konstrukcijos laikytinos iškėlimo konstrukcijomis. Tai matyti iš reguliaraus neiginio kilmininko vartojimo, kuris rodo, kad padalyvio (dalyvio) subjektas yra pagrindiniame sakinyje:

Niekada nemačiau jo verkiant.

Leonardas Gutauskas, 2003, DLKT

Visi matė jį einantį žvyrkeliu, matė ir pačiame miestelyje, tik tai niekas neregėjo grįžtančio.

Romualdas Granauskas, 2006, DLKT

Taip pat pasyvinėje konstrukcijoje šalutinio sakinio subjektas pasirodo kaip pagrindinio sakinio subjektas:

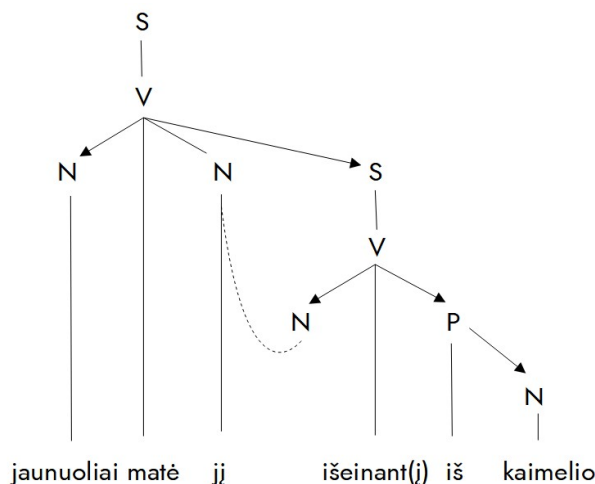
Jis prastai mokėsi, [...] du kartus buvo pašalintas iš mokyklos bendrabučio, pastebėtas vartojant alkoholinius gėrimus, [...]

sirvinta.net, 2013, ltTenTen

[Jo areštui išduotas orderis –] Stadleris buvo pastebėtas išeinantis iš namo su ginklu rankoje.

Verslo žinios, 2006, DLKT

Tad sintaksinę schemą galima nubrėžti taip:

Padalyvių vartojimas komplementiniuose sakiniuose atitinka dalyvių vartojimą su episteminės nuostatos, šnekos akto ir žinojimo predikatais tais atvejais, kai šalutinio sakinio subjektas nesutampa su pagrindinio sakinio subjektu. Šalutinio sakinio subjektas tuomet gauna galininko linksnį.

- su episteminės nuostatos predikatais:
Kai manysime juos esant jau visiškai prijaukintus, jie netikėtai pasisuks kita puse, atskleis mums žiaurią, svetimą savo esmę, padvelks šalčiu
Saulius Spurga, 2000, DLKT
- su šnekos aktų predikatais:
Kiti teigia ją [šią knygą] esant unikalų ir originalų veikalą.
Jurga Ivanauskaitė, 2004, DLKT
- su žinojimo predikatais:
Paulius nusiuntė jį pas atstovą, nes žinojo jį gavus iš Lietuvos ir degtinės, ir viskio.
Laimonas Tapins, 2000, DLKT

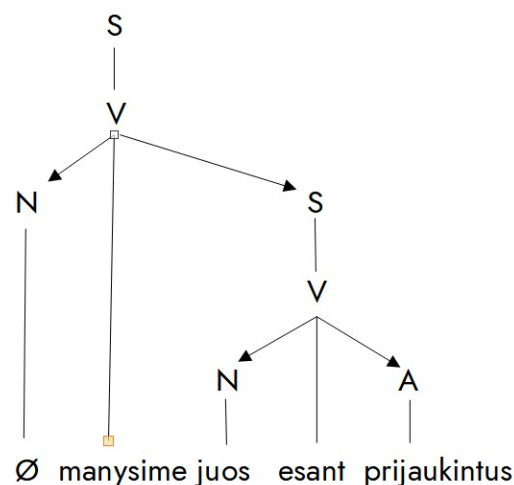
Šios padalyvinės konstrukcijos sintaksinė interpretacija nėra visai aiški. Formaliai žiūrint, komplementacijos tipas primena padalyvinius percepcijos veiksmažodžių komplementus, tačiau šiuo atveju yra morfosintaksinių požymių, neliudijančių iškėlimo konstrukcijos labui. Visų pirma, su neiginiu galininkas dažnai nekeičiamas kilmininku:

Todėl jis gyvenimo prasmės ir ieško ten, kur sveikas būdamas niekada nemanė ją esant.
Aurelija Arlauskienė, 2006, DLKT

Panašiai prieš iškėlimą liudija galininko išlaikymas pasyvinėje konstrukcijoje:

Tuo labiau kad Konvencijų manoma esant „minimalių žmogaus teisių apsaugos standartu“, kurio privalo laikytis visos demokratiškai orientuotos Europos valstybės.
Teisė, 1998, DLKT

Atmetus iškėlimo hipotezę (kas nėra visiškai tikra, nes neiginio kilmininkas kartais pasitaiko ir galininkas pasyvinėje konstrukcijoje kartais keičiamas vardininku), galininką galima pripažinti komplementinio sakinio subjektu, kitaip, nei su percepcijos veiksmažodžiais:

Pagaliau būtojo laiko padalyvis vartojamas su beasmeniais vertinamaisiais predikatais panašiais atvejais, kuriais vartojama ir konstrukcija su bendratimi:

Juk jo kapelio niekas neprižiūri, tai žolė, matyt, kaip giria sužėlus, gerai būtų pašienavus.

Leonardas Gutauskas, 2006, DLKT

(= *gerai būtų pašienauti*)

PADALYVINIAI KLAUSIAMIEJI KOMPLEMENTAI

Klausiamasis padalyvinis tipas yra tam tikra bendraties klausiamojo tipo atmaina; jis vartojamas panašiomis sąlygomis, bet turi deliberatyvinį atspalvį (apie tai plg. xxx).

Vieni iš tikrųjų sukruto dairytis, kuo čia tą žvėrį pavaišinus, kiti liko sustoję aplink Skalną.

Kazys Saja, 2007, DLKT